

CİNSİYET VE CİNSİYET ROLLERİ AÇISINDAN ATILGANLIK SEVİYESİNİN İNCELENMESİ

Doç.Dr. Betül AYDIN*

GİRİŞ

Kişilerin toplum yaşantısındaki davranış örüntüsünü önemli şekilde etkileyen faktörlerden biri kişinin atılganlık biçimidir. Sağlıklı iletişimin temeli olarak kabul edilen atılganlık (assertiveness), kişinin duygu, ilgi, düşünce ve isteklerini doğrudan, içtenlikle ve açıkca anlatımını içerir (Jakubowski ve Spector 1973).

Wolpe ve Lazarus (1966) atılganlığı, kişisel hakların, duygu ve düşüncelerin sosyal açıdan kabul edilebilir tüm ifade biçimi olarak tanımlamaktadır. Kişinin toplum içinde kendisini ortaya koyma becerisi olarak değerlendirilebilecek bir kavram olan atılganlık, bireyin ilişkilere sağlıklı katılması için temel bir yaklaşım olduğu kabul edilmektedir (Smith 1975).

Kişiliğin önemli boyutlarından biri olan atılganlığın cinsiyet farkından etkilendiğini bildiren çalışmalar vardır (Kimble, Marsh, Kısa 1984; Chandler, Cook ve Dugovics 1978). Erkeklerin genelde kadınlardan daha atılgan oldukları bildirilmekle birlikte (Crassini, Laws, William,1979), farklı durumlarda cinsiyete bağlı olarak ortama özgü faktörlerin atılganlığı etkileyen daha baskın etkenler olduğu belirtilmiştir (Hess, Bridgwater, Bönstein ve Sweeney, 1980).

Vangaansbeek (1980) çeşitli tepki sınıfları arasında erkeklerle kadınların tepki gösterme açısından farklılık gösterdiklerini bildirmektedir. Erkeklerin mantıkdışı istekleri reddetme, olumsuz geri bildirim verme ve başkalarının görüşlerini kabul etmeme tepki biçimiyle atılganlık gösterdikleri tespit edilmiştir. Kadınların ise daha ziyade olumlu geri bildirim verme yatkınlıklarının erkeklerden daha fazla olduğu da bildirilmektedir.

* Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi.

Atılganlığı cinsiyet rolleri açısından inceleyen çalışmalarda araştırmacılar erkeksi cinsiyet rolü özelliklerinin atılganlık ile olumlu korelasyon gösterdiğini bildirmektedirler (Lynn, 1966; Bardwick, 1971; Nix Lohr, Mosesso, 1984). Atılganlığın kültürel faktörlerden etkilenen önemli bir kişilik boyutu olduğu çeşitli çalışmalarda belirtilmiş (Kimble, Marsh, Kıska 1984) olmasına rağmen, ülkemizde bu konuda yapılmış olan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Kimble, Marsh ve Kıska (1984) üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmalarında, etnik gruplara göre Anglo-Amerikalıların daha yüksek atılganlık seviyesine sahip olduklarını bildirmişlerdir. Ayrıca yaşça büyük üniversite öğrencilerin ve ailenin ilk çocuğu olan öğrencilerin atılganlıklarının daha yüksek olduğu da tesbit edilmiştir.

Bireyin kendisini ifade edebilme biçimi olarak tanımlanabilen atılganlık kişinin çevresiyle olan ilişkilerinde en önemli belirleyicilerden olduğu kabul edilebilir. Atılgan öğrencilerin amaçlarını daha açık ve belirgin bir şekilde ortaya koydukları (Flower, 1978) gibi kızgınlık ve saldırganlıklarını da ifade etme bakımından (Doyle ve Biaggio, 1981) daha açık oldukları değerlendirilmiştir. Ayrıca atılganlığın içtendence yönetimli olma, benlik saygısı gibi diğer kişilik özellikleri ile ilişkileri olduğu kabul edilmektedir. Kişinin davranışlarının etkileme açısından geniş bir etki alanına sahip olan atılganlık konusunda ülkemizde yapılmış olan çalışmalar henüz çok sınırlıdır.

Atılganlığı ülkemizde lise ve üniversite öğrencileri kapsamında ele alıp cinsiyet farkını irdeleyen bir çalışmada kızlarla erkeklerin atılganlık seviyelerinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği değerlendirilmiştir (Aytar, İnceoğlu 1988). Cinsiyetin atılganlık üzerindeki etkisini inceleyen bu çalışmadan başka bir çalışmaya rastlanmadığı gibi atılganlığı cinsiyet rolleri açısından ele alan bir çalışmaya da rastlanmamıştır.

Bu çalışmada cinsiyet ve cinsiyet rollerinin üniversite gençliği kesiminde atılganlığı nasıl etkilediği irdelenmek istenmiştir. Cinsiyet rolleri Bem'in Cinsiyet-Şema kuramı (Gender-Schema Theory) doğrultusunda değerlendirilerek incelenmiştir.

Cinsiyet rolüne uygun ve uygun olmayan davranışlar sergilemenin kişinin benlik saygısını, toplum içindeki uyum düzeyini ve psikolojik sağlığını etkileyebilecek değişkenler olduğu kabul edilmektedir (Spence ve ark, 1975, Bem 1975).

Bem (1975) kişilerin cinsiyet rollerini cinsiyet rollerine uygun davranım (kadın/erkek-kadınısı/erkeksi), cinsiyet rollerine aykırı davranım

(kadın/erkek erkeksi/kadını), androjen (toplumun erkek ve kadın için öngördüğü davranış özelliklerinin her ikisini birlikte uygun zaman ve ortamda sergileme) ve belirsiz cinsiyet rolü (toplumun kadın ve erkek için kabul ettiği davranış özelliklerinin her ikisinin de yetersiz bir şekilde sergileyebilme) olarak sınıflandırmaktadır.

Kagan (1964) ve Kohlberg (1966) toplum içinde en uyumlu kişilerin androjen cinsiyet rolüne sahip olan, cinsiyet rolüne uygun ve aykırı davranım ile belirsiz cinsiyet rolü davranımı gösteren kişilerin davranışlarının sınırlı ve bastırılmış olması nedeniyle toplum içinde uyumsuzluk gösterdiklerini bildirmektedirler (akt. Kavuncu, 1987 s.18).

Toplum içinde kadını ve belirsiz cinsiyet rolü göteren bireylerin de erkeksi ve androjen bireylere göre benliğe saygı seviyeleri yönünden daha az avantajlı oldukları, bunun sonucu olarak da kadına ve belirsiz cinsiyet rolüne sahip olan bireylerin psikolojik yapılarının kendilerini daha az sevmelerinden dolayı bozuk olabileceğini bildirmektedir (Spence ve arkadaşları 1975).

Toplum içinde kişilerarası iletişim kişilik yapısı, toplumsal ve kültürel değerlerden soyutlanamayacağı gibi atılganlığın da cinsiyet rollerinden nasıl etkilendiğini irdelemenin araştırmaya değer bir konu olduğu kabul edilmiştir. Bu nedenle çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin bir kesimini oluşturan eğitim fakültesi öğrencileri arasında cinsiyet rolü ve cinsiyet farkı gruplarına bağlı olarak atılganlık değerleri nasıl etkilenmektedir sorusudur. Bu genel amaç doğrultusunda gençlerin yaşları ile atılganlık seviyeleri arasında da nasıl bir ilişki olduğu incelenen bir başka sorudur.

AMAÇ

Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinde cinsiyet farkının ve cinsiyet rollerinin atılganlık seviyelerine etkisi olup olmadığının araştırılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

a) Üniversite öğrencilerinin atılganlık seviyeleri nasıldır; kız ve erkek öğrenciler arasında davranış seviyesi açısından farklılık var mıdır?

b) Üniversite öğrencilerinin cinsiyet rolleri dağılımı gençlerin atılganlık davranışını nasıl etkilemektedir?

c) Üniversite öğrencilerinin yaşları ile atılganlık seviyeleri arasında bir ilişki var mıdır?

HİPOTEZLER

Araştırılan problem ve alt problemler doğrultusunda şu hipotezler geliştirilmiştir:

- 1- Erkek üniversite öğrencilerinin atılganlık seviyeleri, kızların atılganlık seviyelerinden daha yüksektir.
- 2- Erkeksi ve androjen cinsiyet rolüne sahip olan üniversite öğrencilerinin atılganlık seviyeleri kadınsı ve belirsiz cinsiyet rolleri olan öğrencilere göre daha yüksektir.
- 3- Üniversite öğrencilerinin yaşları ilerledikçe, atılganlık seviyeleri de yükselme gösterecektir.

DENEKLER

Bu araştırmanın evrenini 1989-1990 bahar döneminde Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesine devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Ancak çeşitli nedenlerden dolayı bütün öğrencilere ulaşılamamıştır. Bazı öğrencilerin kayıtlarını dondurmuş olması, bazı öğrencilerin de okulu bırakma gibi nedenlerle uygulamaya kapsamına girememişlerdir. Ayrıca, uygulamanın yapıldığı gün okula gelmemiş olan öğrenciler de çalışma evreni içinde yer alamamıştır. Yine bilgi toplama aşamasında, uygulamada kullanılan atılganlık ve cinsiyet rolleri envanterlerindeki cevaplama hataları ve bilgi eksikliği nedeniyle de 55 öğrencinin cevap formları iptal edilmiştir.

Sonuç olarak uygulamanın yapıldığı gün okulda bulunan ve uygulamaya katılmayı kabul eden 338 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

1- Cinsiyet Rollerini Değerlendirme Envanteri (BSRI)

Araştırma üniversite öğrencilerinin cinsiyet rollerinin değerlendirilmesi ABD'de Bem (1974) tarafından geliştirilen (BSRI) ve ülkemize uyarlaması yapılan (Kavuncu, 1987) Cinsiyet Rollerini Değerlendirme Envanteri ile gerçekleştirilmiştir.

Söz konusu envanter bir özdeğerlendirme ölçeği olup, toplam 60 sıfat içeren maddelerden oluşmuştur. Bu maddelerin 20'si kadınsı, 20'si erkeksi özellikleri içeren maddelerdir. Geriye kalan 20 madde ise 10'u olumlu ve 10'u da olumsuz kişilik özelliklerini yansıtan sözcüklerdir.

Ülkemizde yapılan geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasında ölçeğin madde güvenilirliği yapıldığı gibi test-tekrar test yöntemi ile kadınlık ölçeğinde güvenilirlik katsayısı .75; erkeklik ölçeğinde .89 ve sosyal beğeni ölçeğinde de .87 olarak önemli bulunmuştur. Böylece Cinsiyet Rolü Değerlendirme Envanterinin cinsiyet rolünü ölçmede güvenilir bir araç olduğu kanaatine varılmıştır.

Envanterin İngilizce-Türkçe ve Türkçe-Türkçe formlarının korelasyon katsayıları da önemli seviyede güvenilirlik göstermiştir.

Söz konusu ölçeğin benzer ölçek geçerliliği MMPI'nin Mf formu ile yapılmıştır. Erkek deneklerde MMPI'nin Mf formu ile hesaplanan korelasyon katsayısı önemsiz bulunurken, kadın deneklerin korelasyonları ile iki ölçek arasındaki genel korelasyon da anlamlı bulunmuştur.

Cinsiyet Rollerini Değerlendirme Envanterinin alt ölçekleri arasındaki korelasyon katsayılarının da anlamlı olduğu tesbit edilmiştir. (Kavuncu, 1987).

2- Rathus Atılganlık Envanteri

Çalışmada atılganlık seviyesinin tesbiti için Rathus tarafından 1973'de ABD'de geliştirilip, Voltan tarafından (1980) da ülkemize uyarlanması yapılan Rathus Atılganlık Envanteri kullanılmıştır.

Rathus Atılganlık Envanteri bir özdeğerlendirme ölçeği olup, kişiler kendilerini 30 soru içeren, 6 dereceli bir ölçekte değerlendirirler. Alınan puanlar +90 il -90 arasında değişebilmektedir. +90 en yüksek seviyede atılganlığı, -90 en yüksek seviyede çekingenliği belirler.

Söz konusu envanterin güvenilirlik ve geçerliliği Voltan (1980) tarafından yapılmıştır. Üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen ve 15 gün ara ile test-tekrar test yöntemi ile güvenilirlik katsayısı .92 olarak belirlenmiştir. İki yarım yöntemi ile güvenilirlik katsayısı .60 ve tekler-çiftler yöntemiyle elde edilen güvenilirlik katsayısı .77 olarak bulunmuştur.

Aynı çalışmada üniversite öğrencilerinin ölçekten aldıkları puanlarla, öğretmen ve danışmanların aynı ölçekle öğrencilere verdikleri puanların karşılaştırılması sonucu geçerlilik katsayısı .70 olarak hesaplanmıştır.

Uygulama

Araştırmada ölçme aracı olarak seçilen Cinsiyet Rollerini Değerlendirme Envanteri ile Rathus Atılganlık Envanteri, uygulamanın yapıldığı gün okulda bulunan Atatürk Eğitim Fakültesi öğrencilerine seçkisiz (random) örnekleme yöntemi ile uygulanmıştır. Çalışmaya katılmayı kabul eden öğrencilere yönergeler açıklandıktan sonra uygulamalar gruplar halinde yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Toplanmış olan verilerin gruplar arası farkı tek yönlü varyans analizi, ortalamalar arası farkı bulmak için ise t testi kullanılmıştır. Hata payı olarak .05 kabul edilmiştir.

BULGULAR

Bu çalışmada yapılan istatistiksel analizler sonucu elde edilen bulgular, araştırmanın denence sırasına göre sunulmuştur.

Erkek üniversite öğrencilerinin atılganlık seviyeleri, kızların atılganlık seviyesinden daha yüksektir, ifadesi çalışmanın birinci hipotezidir. Kızların ve erkeklerin atılganlık puanları ortalamaları t-testi istatistiksel analizi ile karşılaştırılmıştır. Atılganlık puanlarının genel ve cinsiyete göre ortalama, standart sapma ve t değerleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Genel ve cinsiyete göre atılganlık ortalamaları, standart sapmaları, t değerleri

	n	m	SS
Kız	198	26.03	16.61
Erkek	140	24.92	16.35
Genel	338	25.57	16.49

t=0.6074 (önemsiz)

Tablo 1'de verildiği gibi kızlarla erkeklerin atılganlık seviyeleri .05 seviyesinde anlamlı bulunmamıştır. Çalışmanın birinci denencesi olan, erkeklerin atılganlık seviyeleri kızlara göre daha yüksektir, ifadesi doğrulanmamıştır.

Çalışmanın ikinci denencesi, üniversite öğrencilerinde erkeksi ve an-

drojen cinsiyet rolünü benimsemiş olanların atılganlık seviyeleri kadınsı ve belirsiz cinsiyet rolüne sahip olanlara göre daha yüksektir, şeklinde ileri sürülmüştür. Bu hipotezi test etmek için tek yönlü varyans analizinden yararlanılmıştır.

Atılganlık puanları cinsiyet rolleri gruplarına göre incelenirken birinci grup (GRP 1) Androjen cinsiyet rolüne sahip öğrencileri, ikinci grup (GRP 2) belirsiz, üçüncü grup (GRP 3) erkeksi ve dördüncü grup (GRP 4) da kadınsı cinsiyet rolünü benimsemiş olan gençlerdir. Gruplara göre atılganlık seviyelerinin varyans analizi sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Cinsiyet rolleri gruplarına göre atılganlık seviyelerinin tek yönlü ANOVA sonuçları

Kaynak	Sd	Karelerin Toplamı	Karelerin Ortalaması	F
Gruplararası	3	9124.0574	3041.3523	12.315
Gruplarıçi	334	82484.39452	246.9593	(Önemli)
Toplam	337	91608.4375		

$p < 0.001$

Bu hipotez doğrultusunda, üniversite öğrencilerinin cinsiyet rolleri ile atılganlık seviyeleri arasındaki gruplar arası fark irdelenmiştir. Tablo 2'de incelenebileceği gibi bulgular 0001 seviyesinde anlamlı bulunmuştur. Bu farkın hangi gruplardan ortaya çıktığının anlamak için gruplar ikişer ikişer karşılaştırılıp, ortalamalar arası fark t testiyle sınanmıştır. Ortalamalar arası farkların t teste sonuçları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3'de belirtildiği gibi gençlerin atılganlık seviyeleri androjen cinsiyet rolü (GRP 1) ile belirsiz cinsiyet rolü (GRP 2) benimsemiş olanlarda önemli farklılık olduğu ($p < 0.001$) değerlendirilmiştir. Ayrıca androjen grup ile kadınsı (GRP 4) cinsiyet rolü benimsemiş olan grup arasında da atılganlık seviyesi açısından önemli farklılık olduğu ($5p < 0.001$) görülmüştür. Belirsiz cinsiyet rolü (GRP 3) grubunda bulunanlardan önemli derecede farklı olduğu tesbit edilmiştir. Atılganlık seviyesi itibariyle önemli farklılık gösteren diğer gruplar ise kadınsı cinsiyet rolü (GRP 4) ile erkeksi cinsiyet rolü (GRP 3) gruplarıdır. Grupların atılganlık ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin atılganlık seviyelerinin cinsiyet rolleri gruplarına göre gruplaştırılarak karşılaştırılmasına ilişkin t değerleri

	GRP 1	GRP 2	GRP 3	GRP 4
GRP 1		4.449 p<0.001 Önemli	-0.07208 önemsiz	4.0343 p<0.001 Önemli
GRP 2			-4.53682 p<0.001 önemli	-0.5221 önemsiz
GRP 3				4.1223 p<0.001 önemli
GRP 4				

Tablo 4. Cinsiyet rolü griplarına göre öğrencilerin atılganlık seviyelerinin ortalaması ve standart sapması

	M	SS	n
GRP 1	30.72	17.43	90
GRP 2	19.87	14.87	86
GRP 3	30.91	16.05	77
GRP 4	21.04	14.25	85

Üniversiteli gençlerin yaşları ilerledikçe, gençlerin atılganlık seviyelerinde de yükselme olacaktır, ifadesi çalışmanın üçüncü hipotezini oluşturmuştur. Bu hipotezi test etmek için öğrencilerin yaşları ile atılganlık seviyeleri arasındaki ilişki Pearson çarpım momenti korelasyon katsayısı ile irdelenmiştir. Gençlerin yaşları ile atılganlık seviyeleri arasındaki korelasyon katsayısı ($r=0.19$, $t=3.546$ ve $p<0.001$) iki değişken arasında önemli ve doğrusal bir ilişki olduğunu belirtmektedir.

TARTIŞMA

Atılganlığı cinsiyet ve cinsiyet rolleri açısından inceleyen çalışmalarda genellikle erkeklerin atılganlık seviyelerinin daha yüksek olduğu bildirilmektedir. Cinsiyet farkının atılganlığı etkilediğini değerlendiren yurtdışı çalışmalar vardır (Crassini, Law, Wilson 1979, Chander, Cook, Dugovics 1978, Kimble, Marsh, Kıska 1984). Ülkemizde lise ve üniversite öğrencilerinin atılganlık seviyelerini cinsiyet farkına göre karşılaştıran bir çalışmada atılganlığın cinsiyetten istatistiksel anlamda etkilenmediği değerlendirilmiştir (Aytar, İnceoğlu 1988).

Bu çalışmada kızların atılganlık puanları ($M=26.03$, $SS=16.61$) ile erkeklerin atılganlık puanları ($M=24.92$, $SS=16.35$) ortalamaları arasında önemli bir fark bulunmamıştır. Üniversite öğrencileri kesiminde cinsiyetin atılganlığı etkileyen bir faktör olmadığı değerlendirilmiştir.

Son senelerde, atılganlığı değişik yönleriyle inceleyen yurtdışı yayınlarda da atılganlığın duruma özgü biçimde cinsiyetten etkilenen bir faktör olduğu kabul edilmektedir. Kadınların yakın kişilerarası ilişkilerde daha atılgan oldukları, erkeklerin ise toplum içinde daha atılgan davrandıkları tespit edilmiştir (Mathison ve Tucker, 1982). Bizim toplumumuz için de atılganlığı değişik durumlarda ve ortama özgün olarak değerlendirmenin daha gerçekçi bir şekilde cinsiyetler arası atılganlık farklılıklarını yansıtacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda geliştirilen ikinci hipotez, erkeksi ve androjen cinsiyet rollerini benimsemiş olan üniversiteli gençlerin atılganlık seviyelerinin belirsiz ve kadınsı rolleri benimsemiş olanlara nisbeten daha yüksek olacağı şekilde ileri sürülmüştür. Toplumda erkeksi rol kadınsı role nisbeten daha atak, isteklerini (kadınsı role göre) daha rahat isteyebilen cinsiyet rolü olarak kabul edilir. Bu itibarla erkeksi rolün atılganlık açısından da avantajlı olabileceği düşünülmüştür. Androjen cinsiyet rolü ise gerek erkeksi gerekse kadınsı rolü uygun ortamda sergileyebilen, esnek kişilik yapısındaki bireyleri (Spence, Helmreich, Stapp, 1975) kapsamı nedeniyle atılganlık seviyelerinin daha yeterli seviyede olabileceği düşünülmüştür.

Cinsiyet rolü grupları arasında atılganlık seviyelerinin cinsiyet rollerinden etkilenen bir boyut olduğu tesbit edilmiştir ($f=12.315$, $p<0.001$). Üniversite öğrencilerinin atılganlık durumlarının benimsemiş oldukları cinsiyet rolünden bağımsız olmadığı değerlendirilerek, farkın androjen ve erkeksi roller ile belirsiz ve kadınsı roller arasında olduğu da değerlendirilmiştir. Çalışmanın ikinci denencesinde belirtildiği gibi atılganlık erkeksi ve androjen rolleri olan gençlerde daha yeterli sevi-

yede bulunmuştur. Toplum içinde kazanılan cinsiyet rollerinin atılmalığı belirlemede önemli etkisi olduğu değerlendirilmiştir. Bulgular yurtdişında yapılan bazı çalışmalara paraleldir (Kimble, Marsh ve Kıska, 1984).

Cinsiyet gibi bir biyolojik özellikten ziyade, cinsiyet rolleri gibi toplumsal ve kültürel değerlerden etkilenen atılmalılık seviyesinin yaşın ilerlemesiyle de yükselebileceği yurtdişı yayınlarda belirtilmektedir (Kimble, Marsh ve Kıska 1984). Bu çalışmanın sonuncu hipotezi de, niversiteli gençlerin yaşlarının ilerlemesiyle atılmalılık seviyelerinin de artacağı şeklinde ileri sürülmüştür. İstatistiksel analizler sonucu bulgular ($r=0.19$, $t=3.546$, $p<0.001$) nemli bir doğrusal ilişkinin olduğunu göstermektedir.

Örneklerin niversite öğrencilerinden oluşmuş olması sebebiyle ($M=22.5$) yaşların dağılımını 17-32 arasındadır. Deneklerin çoğunluğu (%87.7) 17 ile 24 yaşları arasındaki gençleri temsil etmektedir. Bu nedenle yaşın atılmalılık seviyesi ile ilişkisinin sınırlı bir grupta incelenebildiği bu çalışmada, yurtdişı yayınlarda bulgularına paralel bulgular elde edilmiştir. Bizim toplumumuzda da niversite gençliği kesiminde yaşın ilerlemesi kişilerin, duygu, istek, ilgi ve düşüncelerini doğrudan, içtenlikle ve açıkça ifade edebilme becerilerini geliştirici bir etkisi olduğu değerlendirilmiştir. Ancak yaş itibariyle daha değişik alt grupların da yer aldığı başka bir çalışma deseninde yaş ile atılmalılık arasındaki ilişkinin incelenmesinin yararlı olacağı kanaatindeyim.

KAYNAKLAR

- Aytar, G. ve Inceoğlu, D. (1989, Ankara): XXIV. Ulusal Nöro-Psikiyatri Kongresi.
- Bardwick, J. (1971): *Psychology of Women*. New York: Harper and Row.
- Bem, S.L. (1975): "Sex Role Adaptability: One Consequence of Psychological Androgyny". *Journal of Personality and Social Psychology*, 31, 634-643.
- Chandler, T.A., Cook, B. ve Dugovics, D.A. (1978): "Sex Differences in Self-Reported Assertiveness". *Psychological Reports*, 43:395-402.
- Crassini, B., Law, H.G. ve Wilson, E. (1979): "Sex Differences in Assertive Behavior". *Australian Journal of Psychology*, 31(1):15-19.
- Doyle, M.A. ve Biaggio, M.K. (1981): "Expression of Anger as a Function of Assertiveness and Sex". *Journal of Clinical Psychology*, 37(1):154-157.
- Flowers, J.V. (1978): "Goal Clarity as a Component of Assertive Behavior and a Result of Assertion Training". *Journal of Clinical Psychology*, 34(3):744-747.
- Hess, E.P., Bridgwater, C.A., Bornstein, P.H. ve Sweeney, T.M. (1980): "Situational Determinants in the Perception of Assertiveness: Gender Related Influences". *Behavior Therapy*, 11(1):49-58
- Jakubowski-Spector, P. (1973): "Facilitating the Growth of women Through Assertiveness Training". *The Counseling Psychologist*, 4:75-86.
- Kavuncu, N.A. (1987): "Bem Cinsiyet Rolü Envanterini Türk Toplumuna Uyarılama Çalışmaları". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kimble, C.E., Marsh, N.B. ve Kıska, A.C. (1984): "Sex, Age and Cultural Differences in Self-Reported Assertiveness". *Psychological Reports*, 55:419-422.
- Lynn, D.B. (1966): "The Process of Learning Parental and Sex Role Identification". *Journal of Marriage and Family*, 28:446-470.
- Mathison, D.L., Tucker, R.K. (1982): Sex Differences in Assertive Behavior: A Research Extension. *Psychological Reports*, 51, 943-948.
- Nix, J., Lohr, J.M. ve Mosessos, L. (1984): "The Relationship of Sex-Role Characteristics to Self-Report and Role-Play Measures of Assertiveness of women". *Behavioral Assessment*, 6(1): 89-93.
- Spence, J.T., Helmreich, R. ve Stapp, J. (1975): "Ratings of Self and Peers on Sex Role Attributes and Their Relation to Self-Esteem and Concep-

tions of Masculinity and Feminity". **Journal of Personality and Social Psychology**, 32, 29-39.

Vangaasbeek, D.E. (1980): "Toward the Development of a New Self-Report Inventory of Asseritveness". **Dissertation Abstracts International**, 40(10):5028.

Voltan, N. (1980): Rathus Atılganlık Envanteri: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. **Psikoloji Dergisi**, 10, 23-25.

Wolpe, J. ve Lazarus, A.A. (1966): **Behavior Therapy Techniques: A Guide to the Treatment of Neuroses**. New York: Pergamon Press.